

Разговор с академиком ЦАНУ проф. Петром Влаховићем о његовом стручном боравку у НР Кини

Разговор водила проф. Весна Вучинић Нешковић

Академик Петар Влаховић, професор Филозофског факултета Универзитета у Београду у пензији, први је и за сада једини српски етнолог/антрополог, који је био на стручном усавршавању у Народној Републици Кини. У периоду између новембра 1955. и децембра 1956. године он је боравио на Пекиншком универзитету. Овај разговор посвећен је његовом боравку у Кини, као и томе на који начин је ово искуство било значајно за његов даљи развој као наставника и истраживача на Београдском универзитету у области етнологије и антропологије. Текст настао је на основу три разговора с академиком Влаховићем, који су се одиграли током новембра и децембра 2013. и марта 2014. године.

Академик Петар Влаховић рођен је 28. јуна 1927. године у Слатини код Пријеполја, Србија. Студије етнологије завршио је на Филозофском факултету Универзитета у Београду. Радни век, од 1950. до 1992. године, провео је на Филозофском факултету у Београду, у звањима од асистента до редовног професора. Изабран је за редовног члана Црногорске академије наука и уметности 1987. године. Објавио је преко 30 књига и 400 научних расправа у научним часописима у земљи и иностранству. Почасни је члан Етнолошког друштва Пољске и Антрополошког друштва Пољске. Антропологију је специјализирао у Кини, Словенији, Русији, Пољској и Италији, где је на универзитетима гостовао и као професор.

Најзначајније монографије: *Писци наше етнологије и антропологије* (1987), *Обичаји, веровања и празноверице народа Југославије* (1972), *Живот и обичаји народа Кине* (1973), *Човек у времену и простору* (1996), и *Serbia: The Country, People, Life, Customs* (2004).

Конкурс за стручни боравак у Кини

Како је дошло до тога да се нађете на стручном боравку у Кини од годину дана?

Био је расписан јавни конкурс Министарства за међународну сарадњу, у то време, и то је била просто једна дипломатска веза Југославије и Кине. И у оквиру тога било је договорено да се изврши размена сарадника између Београдског универзитета и Универзитета НР Кине у Пекингу. Тај конкурс предвиђао је различите услове које би требало претходно

задовољити – пре свега знање руског језика јер се настава одвијала на кинеском и руском, и било је речено да ће се полагати испит један, који ће квалификовати кандидате који треба да иду у Пекинг.

Међутим, пошто је број пријављених кандидата био толики да је то било немогуће провести, извршена је селекција на тај начин што је Комитету за међународну размену поверено да одабере пет Југословена и да их пошаље у Пекинг, а толико ће доћи Кинеза на Београдски универзитет. Ја сам био изненађен, јер сам се нашао без икаквих полагања на тој листи одабраних. Ту смо се нашли нас тројица из Београда, колегиница из Чачка и један је био из Хрватске.

Од колега из Београда, Владо Баум је био са Прваног факултета, Илија Ђукић завршио је Факултет за дипломатију и новинарство, који је касније био укинут, и био сам ја као етнолог са Филозофског факултета. Колегиница Бранка Поповић из Чачка је била професор немачког језика у средњој школи. А Светозар Томић из Загреба је завршио хрватско-српски језик на Филозофском факултету у Загребу. Он је био Србин из Хрватске. Установе су изгледа својим декретима потврдиле овај избор, јер је секретар Комисије изјавио: "Ми смо узели ваше биографије с универзитета и на основу тога смо се одлучили за кандидате". То је био извор њихових информација. Тако да смо ми на неки начин били, и без нашега знања, повлашћени у том погледу.

Кад смо дошли у Пекинг, ситуација се у многоме изменила. Тад је кинеска страна поставила услов да ми морамо да научимо кинески језик па тек онда да се бавимо питањима наше специјализације. И они су имали већ за то разрађену школу, односно у оквиру Пекиншког универзитета постојао је Факултет кинеског језика за странце. И било је из двадесетак земаља студената који су слушали ту наставу кинеског језика, и касније, с тим знањем, они су се бавили одређеним професионалним пословима.

Колико дуго сте похађали наставу кинеског језика?

То је трајало једну школску годину. Али настава је била припремљена на тај начин да сам ја сам за себе говорио да бих свакога професора страног језика послао на тај течај да научи како треба предавати странцу страни језик. Ми смо били ангажовани на учењу кинеског језика од ујутру до увече. Пре подне су била два сата предавања на којима су се вршиле вежбе, после тога наставник је два сата предавао нову лекцију, поподне смо имали сваки свога кинеског друга који је долазио од три до пет поподне и радио је са нама, помагао нам да учимо, да читамо и да пишемо, да научимо те речи које смо пре подне слушали и о којим нам је говорио наставник. После тога, око девет сати увече, долазио је наставник, који је проверавао да ли и колико смо напредовали у тим послови-

ма. Сутрадан на часу, прва два сата су била обнављање претходног градива, а онда тумачење новог градива. И то је имало такве резултате да смо ми убрзо, а налазећи се у средини где се говорило, и имајући у виду да су сви ови странци који су пре нас дошли тамо већ говорили кинески, потрудили да што боље савладамо кинески језик.

И у међувремену, наши ментори, који је требало да нас приме на одређену специјализацију, поставили су услов да можемо да дођемо само онда када будемо знали кинески језик тако да би на њему могли да разговарамо. Ја сам имао једног изванредног професора, познатог истраживача Пеи Венцунга, сарадника на проналажењу синантропа, односно старог фосилног кинеског човека. Тек после шест месеци, кад је могао да комуницира директно са мном, а иначе је био европски ђак, усавршавао се у Паризу и Лондону, он ме је примио да први пут разговарамо о питањима која мене интересују као антрополога биофизичке антропологије с једне стране, с друге стране као етнолога који се бави човеком у времену и простору. После тога је почело моје упознавање с кинеском етнологијом и њиховим начином изучавања, и антропологијом, разуме се. То је био врло организован систем, и тај систем је давао веома позитивне резултате.

Живот на Пекиншком универзитету: односи са колегама из других земаља, смештај, храна, слободно време

Колико вас је било на курсу кинеског језика?

Свака група која је изучавала кинески језик била је састављена од отприлике пет до седам особа. А било је више таквих група, на пример група из Источне Немачке, група из Вијетнама, из азијских разних земаља, Индије, и тако даље. И за сваку ту групу био је организован посебан течај.

Дакле, ви сте ту били распоређени на основу тога одакле сте дошли?

Да, нас петоро било је из Југославије, и била су прикључена два Чеха, било је нас седморо. Пошто је Југославија била искључена из Информбироа 1948. године, ови Чеси сироти нису смели с нама да проговоре ни реч. Ми Југословени смо били на неки начин прокажени тамо, пошто су тамо биле представљене земље комунистичке оријентације. Кад се појавимо на балкону за време одмора, ако они међу собом разговарају, наједном се група разиђе, направе нам простор. То је био један такав однос. Једино Пољаци нису били у томе. Они су с нама хтели да разговарају и једини су с нама одржавали непосредне контакте, дружили смо се.

А ови други нормално су међусобно комуницирали?

Сви су они комуницирали међусобно, сем са нама. Рецимо, било је занимљиво, тридесет је било Албанаца, било је из Источне Немачке њих двадесетак, и тако даље. Ми смо се са њима углавном сретали у време obroка у мензи, и тада смо покушавали да установимо неки контакт, али то је све до 20. Конгреса КП Совјетског Савеза, који је одржан у фебруару 1956. године, било онако "добар дан" а онда нам окрену леђа и пођу на другу страну. С друге стране, Кина је Југославију посебно ценила због тога што смо били земља која је у то време подржавала кандидатуру Кине у Уједињеним нацијама. И с те стране, они нису имали ништа против нас, и чак су на неки начин у почетку осуђивали наше искључење из Информбиороа.

И у сали за ручавање су се остали одвајали, па седали по својим земљама. Рецимо, били су заједно Албанци и Румуни, па ми смо се на то смејали. У почетку је био издвојен сто за пет нас Југословена у сали, и кад су нам то рекли, ми смо тај сто напустили и седали на слободна места која су била за столом овим великим, за тридесет људи.

Значи, бојкотовали сте тај покушај да вас изолирају.

Издвајање смо бојкотовали. Шта су њима њихови дипломати говорили, то не знамо, али знамо како су се понашали; они су ипак били на неком растојању доста дуго. После је мало то узгред омекшало. Али, то је кажем било све до овог 20. конгреса КП Совјетског савеза, на коме је теорија Стаљина на неки начин била одбачена и дезавуисана. Онда је почело мало, почели су да долазе код нас да питају како смо ми у претходном периоду реаговали на Стаљинову теорију. Ми смо испали претече такве нове, анти-стаљинистичке теорије, од којих се могло сада нешто научити.

Како је изгледао ваш свакодневни живот у студентском дому Пекиншког универзитета?

Прво, наш радни дан имао је устаљени распоред. Устајали смо око 5:00 сати ујутру. Онда би се спремали и доручковали, а у 7:00 сати смо били већ на настави. Настава је трајала од 7:00 до 11:00, и онда од 11:00 до 1:00 је био ручак. Један сат смо имали за шетњу, до 2:00. После тога је било учење. Од 3:00 до 5:00 је долазио наш друг, кинески студент који нас је контролисао и помагао у савладавању језика, да би затим уследила гимнастика (јундонг) до 6:00. На крају, од 6:00 поподне до 7:00 је била вечера, и до 9:00 смо учили. У 9:00 је долазио наставник који нам је предавао да преконтролише шта смо научили тог дана.

Да ли је то био један наставник за читаву вашу групу, или је сваки имао свог наставника?

Један је био, односно двојица њих су се смењивала.

И докле би они остајали?

Од 9:00 до пола десет он проконтролише да ли смо научили оних 20 карактера који су били дати тога дана. Онда на спавање, и у 5:00 ујутру устајање, и даље посао.

Јесте ли у дому вас петоро били у заједничкој соби?

Не, свако је имао своју собу са купатилом. То је био добар стандард.

Да ли је то био новији комплекс грађевина?

Па из 30-их година прошлога века, тада је грађен Универзитет. Грађен је по угледу на америчке универзитете.

Да, то је било доба републиканске власти и они су тада били релативно отворени према Западу.

Јесте, према Западу, копирали су они доста Запад у том погледу.

Да ли је храна коју сте јели на Универзитету била кинеска храна или су за вас спремали нешто посебно?

Претежно је била европска, односно интернационална. Имали смо ми једну кухињу и ресторанић у коме је спремана та европска храна, коју су они служили студентима. И у одређено време, ми смо могли да бирамо шта хоћемо, оно што је спремно. За сваки оброк било је више јела. Врло укусно је то било. Имало је и сувог меса и осталог. Ми смо могли купити шта хоћемо, јер ми смо плаћали тај ручак. Сваки пут се то плаћало. Па је могло да буде оно што вам се једе у том тренутку.

Да ли је и доручак, пошто је то увек најкритичније јело када сте у иностранству, био европски?

Јесте, био је европски доручак и чај, кафа, бела кафа.

Како сте проводили слободно време када нисте имали наставу?

Ми смо тада излазили у град. Пекиншки универзитет је удаљен 30 км од центра Пекинга, налазио се где и данас, у северозападном делу, код онога Летњег дворца, Јихејуан. И ми смо могли да идемо у обиласке суботом поподне и недељом од 8:00 ујутру, али у 8:00 увече да будемо назад на Универзитету.

Где сте најчешће ишли?

Углавном смо одлазили у Пекинг на разгледање и шетњу са друговима, Југословенима. Разгледали смо Пекинг или смо ишли до наше амбасаде. У граду смо посматрали архитектуру, композицију града као таквога, онда њихове трговине, начин опхођења Кинеза унутар града. Разгле-

дали смо њихове хотеле, дружили се са нашим из амбасаде, између осталог са нашим амбасадором, Владом Поповићем. Ишли смо с њима на кафу или чај у међународни дипломатски ресторан. Да, то смо ми могли, у Хотелу Пекинг је једно време била наша амбасада.

Да ли је то онај главни хотел на Чанган Авенији, који је дуго био елитни?

Јесте, у то време је био једини. Кина у то време није имала много хотела, после су они изграђени. У почетку, пола спрата имала је наша амбасада и ми смо долазили у тај део, али као у Југословенску амбасаду. А после, током нашег боравка, премештена је у бивши дворца Чианг Кајшека, који је 1949. пребеглао на Тајван.

Стручно усавршавање: сусрети са проф. Пеи Венџунгом, посета Џоукоудиену и теорије о пореклу и развоју човека

Шта сте радили у другом делу вашег боравка у Кини?

Када смо завршили са наставом кинеског језика, ми смо остали на Пекиншком универзитету, али се свако бавио својим послом. Пошто је мој циљ био упознавање са кинеском етнологијом и антропологијом, мој ментор је био антрополог, Пеи Венџунг (Pei Wenzhong), који је учествовао у проналажењу тзв. кинеског човека (*Sinantropus Pekinesis*). Он је био врло подстицајан, и био је практичан, с њим је вредело разговарати, али је био, што оно кажу, Кинез у правом смислу. Он није хтео да ме прими док нисам довољно савладао кинески језик. То је био његов услов. Иако је он био париски ђак, и тако даље. Он је био и у Лондону и у Паризу, али Париз је био његова почетна станица у Европи.

Колико је он времена тамо провео?

Био је неколико година, и одржавао је те везе. И онда смо разговарали. Први пут кад ме је примио, Пеи Венџунг просто је пропитивао моје мишљење о неким ауторима, и о литератури из физичке антропологије. Ја сам у то време већ познавао доста тих проблема, нарочито историјску антропологију – постанак човека, његово ширење, стварање првих етничких заједница. Имали смо ми наставу на Београдском универзитету, то је нама предавао један биолог са Природно-математичког факултета, Сима Грозданић. Али, видео сам, имао је књигу из које је он држао предавања. То је био уџбеник у свету веома познатог антрополога, Виктора Валениановича Бунака, под насловом *Антропологија*, штампаног 1941. године. Ту је био дат развој човечанства на основу свих налаза који су били описани до тада.

Једном приликом, питао ме је шта мислим о Брониславу Малиновском, да ја дам своје мишљење. Након мог образлагања, и истицања доприноса Малиновског за светску етнологију, констатовао је: "Е, да сте код нас, завршили би у Кунмингу".

У смислу да ваше опредељење није баш било на линији, и да би сте зато били премештени да живите и радите у периферијној области Кине?

Није било на линији јер је било противно совјетској антрополошкој школи.

Шта би се могло рећи, која су то била основна неслагања, сем што се говорило "ово је британска" а "ово је совјетска" школа?

Једно је било буржоаски поглед, а друго је било прави, социјалистички поглед. То је било главно. У једном тернутку питао ме је из чега ја учим антропологију. Ја сам му навео неколико наших и пољских књига. Он је онако погледао и каже: "Е, ја за разлику од вас учим антропологију из овога". И онда је извукао часопис *Совјетска етнографија*, преведен на кинески.

Да ли је он од вас очекивао да и ви читате исту ту литературу коју је он читао?

Ја сам читао оно што је он читао пре него што су му превели на кинески.

Пошто сте ви читали на руском?

Да. А он, који је провео више година на специјализацији у Француској и Енглеској, није знао руски. Рекао сам му да сам ја то пратио колико сам могао. Ми смо у библиотеци Одељења за етнологију имали *Совјетску етнографију*. То је био један од познатијих часописа с Истока. Мада је у свакоме био по неки текст где се нападала буржоазија, и буржоаски поглед са Запада.

Да ли су тада, у време вашег боравка у Кини, долазили страни професори на Пекињски универзитет?

Чак су и држали предавања, имали наставу. То су пре свега били Руси.

Јесу ли држали курсеве или само поједина предавања?

Курсеве, они су били специјалисти који су позивани. Рецимо, ја сам тамо упознао Николаја Николаевича Чебоксарова, који је био један од изузетних совјетских антрополога, и који је антрополошку науку савре-

меног доба задужио читавим низом истраживања и на европским и на азијским и афричким народима, али нарочито азијским и европским.

Да ли сте са ментором ишли на терен?

Након што смо се мало боље упознали, Пеи Веицунг ме је водио у Џоукоудиен, тамо смо били неколико пута. После сам ишао самостално, односно са пратиоцем. Ово место је 52 км удаљено од Пекиншког универзитета. То је био веома занимљив локалитет. У самом насељу Џоукоудиен, била је та пећина у којој се видело да је човеков живот у њој текао веома дуго, јер у висини од 20м биле су наслаге пепела, који је остајао од ватре, и како се попуњавало тако се ишло према врху те пећине. У то време доњи улаз је био затрпан, а коришћен је само горњи. У непосредној близини су били они локалитети на којима су пронађени скелети. Пронађено је више тих скелета али занимљива је била лобања, која је дала слику о антрополошком изгледу тога првобитног човека, синантропа, који је представљао прелазни тип од питекантропа ка неандерталцу. Дакле, појавио се синантроп, који је носио карактеристике једне донекле културно развијеније популације која је обитавала неколико стотина километара северније од питекантропа, и који се приближавао неандерталцу, тј. ономе што ми у Европи називамо савременијим обликом човека који је поседовао већ сасвим савремене облике културног развоја.

Значи, каква је процена била, из ког времена је синантроп?

Синантроп је отприлике око 700.000 до 800.000 година стар. Питекантроп је био око милион година.

Када је тај локалитет откривен?

Откривен је 1928/29. године, а истраживања су трајала и у време када сам ја био тамо. У то време, кад је открио лобању 1929. године, Пеи Венцунг је био асистент, а кад сам ја код њега долазио, он је био већ редовни професор и на измаку своје каријере, то је било 1955/56. године.

На којој је он институцији био?

Он је био на Пекиншком универзитету такође, али имао је антропологију као посебно одељење.

Да ли се то тамо тада звало антропологија?

Да, да.

Женлеисје (renleixue)?

Да.

И није имало онај додаток, физичка антропологија?

Не, не, антропологија је било у правом смислу. Она је обухватала све, код њих се учило расе, расни проблеми, и порекло човека, развој његов, његово култивисање, изградња и развој материјалне културе, духовно стваралаштво, све се то проучавало у оквиру антрополошких сазнања.

Колико често сте се ви виђали са професором Пеи Венџунгом?

Па то је било отприлике једанпут или два пута недељно. А зависило је и од проблематике која ме је интересовала. Могао сам да дођем ненајављено или по договору. Некад смо разговарали веома дуго, па када би након два сата завршили причу о уско стучној теми, разговарали смо и о општим проблемима друге врсте, као на пример, како је антропологија код нас заступљена, и шта се ради. Они су били добро информисани, и о светским токовима.

Јесте ли ви у то време читали литературу о антропологији. Да ли сте успели да је савладате на кинеском или на руском?

Јесам, и на руском и на кинеском сам ја читао антрополошку литературу тамо.

Шта су Кинези тада писали што је вас занимало?

Па Кинези су у то време писали веома занимљиве ствари, да кажем тако – постанак и развој човека, његово ширење, стварање расних популација и категорија. Основна теза је била да је човечанство потекло у Африци и да је првобитни исходишни облик био тамне пути. Одатле је једна грана кренула према северу, и прелазећи преко Средоземног мора и приближавајући се Европи, дошло је до формирања беле расе као категорије, а грана која је отишла према Азији, она је дала основу за формирање жуте расе, која је после одатле преко Беринговог мореуза прешла и населила Северну Америку. Јер, на територији Америке није пронађен тај исходишни облик човековог претка, већ сви они потичу од оних групација које су дошле и населиле Америку од севера према југу.

Е то је била једна теорија која је по мени веома прихватљива и она се може доказати и доказује се материјалним остацим, као и биофизичким карактеристикама и скелетима који се налазе на томе прстору. Они потврђују ову тезу да је исходиште било у Африци и да су ти облици били основа из које се развило савремено човечанство, али у једном дугом временском периоду. Као тај исходишни облик сматрају се Бушмани и Хотентоти рецимо, који и данас постоје као етничке групације. Имало је неких питања на која ни до данас није одговорено – појава припадника Аину или беле расе која се јавља нарочито у Јапану и на Сахалину и на северним острвима Тихог океана, који су припадници

савременог белог човека, или би се могли окарактерисати као такви. Како су се они као енклава очували, то је велико питање, али они су се очували као такви до данашњих дана. За разлику од припадника жуте расе, они су космати, имају већи очни прорез и боју коже која је сасвим друкчија од припадника жуте расе. Једном речју они се уклапају у било коју савремену популацију беле расе у Европи, какву данас имамо и у Америци и у целом свету. То је један од феномена који представља заго-нетку у проучавању ширења човечанства у простору.

Упознавање с Кином кроз путовања

Кажите ми, поред Пекинга, где сте све били у Кини? И како сте планирали та путовања?

Па по одређеним интересовањима и према могућностима које су биле. Планирали су доста тога и Кинези сами. Водили су нас у одређене области у време школског распуста, још у првој години. Организоване су екскурзије где су они нама показивали поједине пределе. Тако смо рецимо обишли Донгбеј – Североисток, или оно што се назвало Манџуријом код нас у оним преводима. Тада сам зашао у једну породичну кућу. Било је време лунарне Нове године. Породица је седела за трпезом и славила овај празник. Домаћин је са пуно хвале говорио о Мао Цедунгу. Тада је испричао како пре Револуције (1949. године) за Нову годину једва да је успевао да скупи 1 кг пиринча за породицу, док сада када раде у комуни, он је добио 300 кг пиринча на крају године. То је за њега било читаво богатство, и чинило велику разлику у односу на прошлост. Дакле, и тај култ Мао Цедунга, по мом осећају, који сам ја тада доживео у Кини, није нарастао на основи парола, него је нарастао на основи тога што је онај систем феудални био замењен једним другим системом и онда је опште мњење створено, да је једина влада која од нас не тражи, него нам даје, влада Мао Цедунга. И онај који би изговорио било какву горку реч упућену на рачун Мао Цедунга, могао је да буде згромљен у то време. Иначе, тај култ рада код њих је био изнад свега. Били смо и у Кинеско-корејском заливу на обали, то је југоисток Североистока Кине.

Који град сте тамо посетили?

Код нас је тај град познат као Порт Артур, то је централни град овог региона, и познат је из историје. Исто тако, Шангај.

Јесте ли ишли у Суџоу, Хангџоу?

Да. Онда Нанкинг. Ту смо били пар дана, обилазили околину и сам град, и оно што њему гравитира, уз најзначајније културно-историјске

споменике. Ми смо били на пример на Јангцеђиангу (Yangzijiang) у тренутку кад је грађен велики мост, први мост који је требао да повеже северну и јужну Кину. И онда смо имали прилике да непосредно видимо како за 10 минута скоро милион радника се распореди свак на свој посао, свако свој посао ради како треба. Нису имали механизацију па су рецимо набијали шипове за мост, са балванима оним, везаним на канап. И тих четрдесет људи повуче балван у врх и онда га пусти по команди и набија онај шип за постављање основе за мост. Значи, у 10 минута, они се сви распореди тамо где треба. Ми смо се, сами Европљани међу собом, шалили на рачун тога. Ми не можемо 10 да распоредимо а они могу гомили људи у покрету. Они су били у томе, рекао бих, веома дисциплиновани, и један менталитет посебан. Прво код њих је, оно што се мени учинило, патриотизам на највећем нивоу. Кад се каже Кина, и ако је она на било који начин угрожена, они су сви спремни да оставе све друго и да то зло које би могло да задеси Кину отклоне. Ако Кина каже: "Треба отићи рецимо у тај и тај предео", он ће оставити породицу, узеће свој пешкир и лавор мали, који носи са собом, четкицу за зубе и оне штапиће за храну, то је његов пртљак са којим он иде, јер другог нема, то су основна средства за преживљавање. Друго, оне који су се претварали у велике критичаре, одмах су их слали на рад у летњем периоду на село, да виде како изгледа тај рад на земљи.

Значи, то су радили и пре Културне револуције? Јер, у време Културне револуције то је очигледно било веома интензивно – слање на рад на село и слично.

Мислим да је то више надувано код нас у Европи него што је то код њих било.

У ком смислу?

Па ми смо то осудили као неки радикалан идеолошки акт, а они су свакога онога који се буни на било који начин, упутили да он види од чега се живи, и како се долази до материјалних добара у одређеној средини, у одређеном простору. Осим тога, није то увек било протеривање из завичаја – он је у одређеном месту имао свој лежај, али дан је проводио на својим пословима.

Значи, тих мера васпитних је било и када сте ви били тамо.

Како да не. Они су имали радне акције које су се дешавале и приликом сетве, и приликом жетве, и приликом спремања плодова и осталог.

На вашим путовањима сретали сте се и са кинеским Југословенима, зар не?

Поред антрополошких тема, ја сам се интересовао и за Југословене у Кини. То су углавном били заостаци оних који су из Првог светског рата ишли из Русије, преко Истока, и онда се укрцавали на бродове и долазили на Солунски фронт.

Било је таквих?

Ту су били заробљеници из дивизија аустругарских, па су они одатле у Русији били. И онда су, као и у сваким путовањима, заостајали. Таквих сам ја нашао 30 у Харбину, рецимо.

Који су знали да су Срби, и говорили српски?

Јесте, али су отишли са представом да је то била Аустругарска, и сад је било немогуће замислити како он сад из Београда може да иде рецимо у Сарајево или у неки други град, Горажде, одакле је био потекао. "Како ћу ја прећи границу?" Па нема више границе. Налазио сам их и у другим градовима. Двојицу сам нашао који су били чувари, као нека врста полицајаца у парку, у Шангају. Они су били негде из околине Бања Луке.

Да ли сте на њих случајно наилазили или сте их плански тражили?

Знао сам за њих, имала је наша амбасада евиденцију. И онда кад кажем Кинезу да би их посетио, добијем одговор: "А не може то, то је на другу страну, нема њих сад тамо", и слично. Ја то нисам уважавао, прећутим и нађем план града. Један дан сам ја отишао у тај парк, кад овај наш пратилац Кинез крене са мном. Никома је нисам рекао где ћу ја да идем, али они су толики надзор имали над нама да кад сам ја дошао до тог места, он ми је рекао: "Ево то је та кућа коју ви тражите".

Невероватно. Они су ипак знали да ћете ви њих тражити. И онда сте с њима попричали?

Попричали мало, та војска која је долазила, разболи се неко, не може, и они су остајали.

А та двојица што сте их упознали, јесу ли они баш ти који су били у војсци или су то били њихови потомци?

Баш ти. Ја сам наилазио баш на те који су били у војсци. А било је и њихових потомака. Они су се оженили ту, Кинескињама.

И како су они деловали, јесу ли доловали задовољно што ту живе?

Били су задовољни с тиме, имали су службу, јер њих је Енглеска укључила у то. Они су тада раније радили за Енглезе. Белци су, ту живе, чувају парк, шта друго. И они су их чували, обезбеђивали.

Јесте ли још неког срели осим њих двојице?

Ово је било у Шангају, а у Харбину јесам срео десетак њих, био сам у ресторану на вечери са њима.

Скутили су се због вас?

Да.

Јесу ли се ти људи облачили исто као Кинези у то време, у маоистичка одела?

Како ко, али углавном је европска ношња била, и код жена и код њих.

Јесу ли на ту вечеру дошле и жене?

Јесу, и деца.

Јесу ли све жене биле Кинескиње?

Да.

Баш занимљиво, мора да је то био леп сусрет.

Да. Имао сам ја негде и њихове фотографије, али ми је остало негде. Они су се бавили разним пословима, углавном то је била необразована радна снага.

Поред школских екскурзија које је за вас организовао Пекички универзитет, са којима сте били у Нанкингу, Тјенђину, Шангају, Харбину и другде, ви сте у другом делу вашег боравка ишли и на једно самостално путовање.

Да, самостално сам ишо у Унутрашњу Монголију, само тамо. Они су имали службу која ако треба да путујемо негде, они нам набаве карте без икаквог проблема, јер ми нисмо могли као странци да купимо карту саобраћајну, било да је у питању аутобус или воз. Само са одобрењем Универзитета. Међутим, на одобрење за овај пут сам дуго чекао.

Кажите ми нешто о том путовању. Где сте се ви то били запутили?

Пазите, у питању је био Паотоу (Baotou), град који је сада један од центара Унутрашње Монголије, значи тога дела Монголије који припада Кини.

Зашто сте ви тамо хтели да идете?

Хтео сам да видим како је тамо пошто је то област која одржава непосредне везе са Монголијом, и пошто се одатле довозио памук и разна друга роба у друге делове Кине. Тамо је још увек био очуван традициони вид превоза робе камилама и караванима. А с друге стране, пошто пруга до тог града иде осам стотина километара дуж Великог кинеског зида, ја сам

хтео да видим тај пејсаж кроз који је саграђен зид, и каква је област онолико колико се из воза може видети, а могло се много штошта видети. Нису ми они баш тако радо дали дозволу, као што је био случај за друге крајеве, за Тјенђин или на Исток, на Жуто море. Али овамо нисам дуго добијао дозволу због тога што је тамо била пронађена гвоздена руда и пронађен је угљак који је био калоричнији од шлеског угља у Европи. И они су на тој бази стварали сад своју нову индустрију, и стварали насеља. И овај Паотоу, на кинеској карти када сам гледао, био је означен као сеоце од пет хиљада становника.

Међутим, када сам дошао у ово место, тада је то био град, имао је седам позоришта, око два милиона људи је живело у њему. Е то они нису хтели да свет сазна – да они имају таква индустријска добра. И нису странце пуштали на таква путовања. Говорили су "ви нећете моћи да се споразумете са њима". Ја кажем, "јел има школа тамо", има. "Па у школи уче Беифанг хуа" (Пекиншки дијалекат). Добро, наћи ћу неког професора с којим ћу говорити. Па не знам, биће ово и оно. Када су покушали да ме одврате тврдећи да не могу да ми гарантују безбедност с обзиром на то да је тада још увек у тој области било остатака Чианг Каишекових одреда, ја сам узео карту Кине испред себе и кажем: "Јел можете да ми гарантујете безбедност у возу?" Каже, "Може". Ја кажем, "Кад може, онда ја од вас тражим да ево овде из Пекинга одем композицијом до Паотоуа, и да се том истом композицијом вратим, гарантујем вам да ни на једној железничкој станици нећу сићи из воза". То је једини пут да сам видео да је Кинез поцрвенео. "Добро, добићете одговор кроз два-три дана". И кроз три дана сам ја стварно добио дозволу, и добио пратиоца који треба да иде са мном.

Путовали смо недељу дана пругом која је ишла подножјем Кинеског зида. Кад смо дошли у Паотоу, наједанпут наилазимо на железничку станицу са неонским осветљењем, сачекују нас кола, идемо једним савременим путем, дођемо у град, све модерне грађевине наоколо. Хотел, ја мислим да ми нисмо имали у земљи такав хотел, опремљен најсавременије. Ја сам добио апартман, мој пратилац добио је преко пута посебну собу. Телефон, телевизор, радио, све је било. Једва чекам да сване да видим каква је околина. Јер док смо стигли до хотела био је пао мрак. Сутрадан смо ишли окол, и они су ми испричали, док су ме упознавали са градом, како је он настао. То је био прави модеран, велики град са високим, лепим и новим зградама, као било где у Европи. Боравио сам у њему три дана. Ишао сам и ван града да видим предео где Жута река (Huanghe) улази у лесну раван, шири се и добија жуту боју.

По завршетку вашег боравка у Кини, за Југославију сте путовали око Африке?

Јесте, зато што је Суец био затворен.

Ви сте кренули на тај пут у децембру 1957. године. Колико је то путовање трајало?

Три месеца и седамнаест дана. На томе путу сам ја написао рукопис о Кини, имао сам времена, утисци су били свежи, имао сам писаћу машину, и лепо данима и ноћима сам радио.

Где сте се заустављали успут?

Ишли смо у Хонг Конг, где су неки новинари сазнали за мене и било им је необично што је један Југословен знао кинески, односно што није инсистирао да прича на енглеском, као једним од колонијалних језика. Зато су ме сачекали, интервјуисали и написали чланак у кинеским новинама о мени. У Сингапуру су ме позвали да дођем на Национални универзитет у Сингапуру као гост, чак сам био на ручку са ректором. Био сам одушевљен како је универзитет савремено уређен и технолошки опремљен.

Онда смо упловљавали у Рангун, и све оне луке на југу. Путовали смо нашим полу-теретним бродом, имао је пет-шест кабина за путнике. Принач је товарен и ношен за Југославију. Имао сам срећу у Сингапуру, где сам се упознао са једним Немцем који је дошао на наш брод. Испоставило се да је био заступник талијанске фирме Фијат на Истоку. Други светски рат је провео у тим крајевима. Ја сам му рекао ко сам и шта радим. А он "Е фино, сад ћемо у сваку луку кад дођемо, моји пословни пријатељи ће нас повести. Једино што је питао капетана је колико стоји брод у луци. И онда телефон, за петнаест минута, Фијат 1300 стајао нам је на располагању.

Колико сте остајали у свакој луци?

По два-три дана. И онда сваки дан су нама стајали на располагању кола и возач, и захваљујући њему ја сам јужну Азију видео баш онако у другом светлу. И приморски део и онај мало даље у залеђу.

Јесте ли стајали и у Африци?

Овамо на југу стајали смо само у Кејптауну. Али, у то време у овом граду нисмо могли слободно да се крећемо. Белим људима није био дозвољен приступ у црначке четврти.

Поглед уназад: о стручном усмерењу и плановима пред одлазак у Кину

Да се вратимо мало на почетак. Шта сте ви радили стручно непосредно пре него што сте отишли у Кину?

Пред одлазак у Кину био сам асистент на Одељењу за етнологију. Управо сам довршавао послове око докторске тезе која је имала наслов

"Бродарево и његова околина", јер је требало да направим неке мале провере и исправке по сугестији проф. Васа Чубриловића, који је био и члан комисије за оцену рада. Он је прочитао рукопис, допао му се и тражио је неке потврде.

Ко вам је био ментор?

Проф. Боривоје Дробњаковић.

Ко вам је био још у комисији?

Проф. Милисав Лутовац као економски географ, доц. Мирко Барјактаревић као етнолог, и Академик Васа Чубриловић као историчар.

Да ли сте у том тренутку већ имали неки развијен интерес, или почетак интересовања, за антропологију, односно за оно што се зове физичка антропологија, а што сте касније усавршавали и у Словенији?

Јесте. Жеља професора Дробњаковића је била да ја специјализирам антропологију, и да се отвори семинар или катедра за антропологију на Филозофском факултету у Београду, да се антропологија предаје у оном облику у коме је она потребна етнолозима. И он се био договорио са проф. Божом Шкерљом да ја у то време идем код њега на специјализацију у Љубљану.

А то је било договорено још пре Кине?

То је било договорено уочи Кине. Јер мој одлазак у Кину је просто проистекао из једног сплета тренутних околности, из једне забаве, која се одиграла на факултету.

Ми смо, једна група нас асистената у то време, пошто је обавезно било да долазимо у 7:00 сати на посао, као чиновници, скупљали смо се код мене у библиотеци, у Кнез Михаиловој 40 (где је сад Филолошки факултет) на четвртом спрату, где смо ми имали просторије. И како смо пили кафу и договарали се, неко чита новине, неко ово, неко оно, пет са спрата нас је било, долази пошта и у тој пошти мој конкурс за Француску, то је била жеља професора Дробњаковића. Он је био везан за Париз јер је тамо предавао нашим ђацима у време Првог светског рата. Међутим, наши су правили селекцију и ја нисам био изабран. И онда су се ови моји другови, све се то у једном сату дешавало, насмејали и рекли: "Некога ће другог послати, неког коме то не треба", и онда курирка доноси мој тај конкурс, одбијен. Добро, ништа.

Ту су били Милосав Бабовић, који је руски језик предавао, Драган Недељковић, Мирко Барјактаревић, и историчари Радован Самарцић и Сима Ћирковић. И неко је читао новине, *Политику*, и изашо је конкурс за Кину. Е, каже, "Перо, шта се секираш, ево ти конкурс за Кину, конкури-

ши, ту ћеш сигурно отићи". И ја онако из шале, љут, на оној истој молби коју сам писао за Француску, прецртао тамо где је Француска, па написао Кина. И оно спакујем, све исти материјал, само је требало да приложим доказ о знању руског језика. И ја онако у шали Бабовићу кажем "Ти си био асистент када сам ја полагао код проф. Радована Лалића руски, и дао ми је десетку, према томе, кажем, знаш да руским владама и имам званично оцену". Каже, "знам", а он ми је уписао у индекс ту оцену. Кажем, "Седни сад, напиши ми потврду да знам руски језик и да ово приложимо и да шаљемо, да буде једна молба више да прави дрен, ни за шта друго". Ја позovem курирку нашу, и упутим је да оде у Бирчанинову број 6, у Комитет за међународне односе СФРЈ. И кажем јој "питај који сам по реду". Она је отишла негде око 10:00 сати и вратила се око 11:00. Већ је шесто молби било предато. Било је речено да ћемо полагати језик и да ће они нас проверавати. Ја одем у септембру у Пријепоље. А ово се догађа у јуну 1955. године.

Одем у Пријепоље на терен да прикупим још неке одговоре на питања Васе Чубриловића за докторат, тада се тешко путовало тамо. Кад сам дошо у Бродарево, телефоном ме зову, месна канцеларија каже "Тражио вас је професор Барјактаровић да се хитно вратите. Треба слика за пасош." Помислим, то неко од ових мојих другара ме сад завитлава. Идем ја на планину Јадовник, и онда с једног краја на други, а у Страњанима стиже телеграм, и пошта у Бродареву га даје месној канцеларији, да хитно дођем у Београд. Ја кажем, "Таман посла". Настављам даље, долазим и јављам се у Срески одбор Среза пријепољског, и тамо чека нови телеграм. Кажу, обили сто и траже фотографију за пасош. Ја дођем на факултет, кад Мирко Барјактаровић на мене, каже "Шта, како се ти то понашаш, не долазиш, ми те обавештавамо". "Немам ја појма, ја сам на брдима био". А био сам стално обавештен о томе, јер ови Пријепољци су ме знали, слали су курира из општине па ме је он тражио у селу. Хитно, кажу, да идем у Комитет, Бирчанинова број 6. Тамо ми кажу: "Где сте ви, ми смо померили сад ваше путовање за месец дана". Јер брод иде једанпут месечно. Требало је да отпутујемо 1. октобра, а кренули смо 31. октобра из Ђенове путничким бродом. Нисмо ишли транс-сибирском железницом јер нам Руси нису дали визе. У Хонг Конг смо стигли 29. новембра 1955. године.

Како сте ишли?

Ишли смо Средоземним морем преко Суеца, па поред Арабијском полуострва, преко Пакистана, до Индије, Сингапура и Хонг Конга. У Сингапуру, који је тада био енглеска колонија, нас Енглези нису пустили да сиђемо. Вођа патроле, капетан енглеске полиције, каже "Ја сваки дан водим борбу са комунистима, а ви из једне комунистичке земље у другу", и наше пасоше стави на страну. Само пет Југословена није могло да

сиђе с брода, ови други су могли. Ми смо се бунили и тражили смо да изађемо. Подржавали су нас и неки католички фратри који су с нама били на броду. Тек трећег дана, пред полазак из луке, било нам је дозвољено да изађемо на пола сата с брода на копно. И то је био направљен дугачак дворедни шпалир од полицајаца. Када смо видели колику смо узнемиреност изазвали, врло брзо смо се вратили на брод.

У Хонг Конгу сте ступили на тло?

Да, онда смо ишли за Кантон. Хонг Конг није био кинески у то време, био је енглески. И ми смо изашли јер смо имали визу енглеску за Хонг Конг. Требало је даље да идемо возом, али смо убедили организатора нашег путовања да би путовање трајало недељу дана. И тако смо од Кантона летели до Пекинга.

Ето, тај изненадни сплет околности, који нико није очекивао, довео ме је у Кину. Ја психички нисам био припремљен да идем на ову специјализацију. Професор Дробњаковић је малтене пао у несвест кад је видео да треба да идем у Кину. Само је рекао: "Добро, нек ти је срећан пут!"

Да ли се он изненадио позитивно или негативно?

Негативно.

Деловало је као потпуно скретање с пута?

Јесте, јер ја да сам још неколико месеци рецимо остао у Београду, ја бих отишо са докторатом у Кину. Само је требало да прођем административну процедуру предаје и одбране рада.

Јесте ли ви тезу већ били предали?

Званично не, али је била готова. Комисија је дала примедбе, сагласила се, само је додатна питања имао Васа Чубриловић, и ја сам ишао да то потврдим документима са терена.

Након повратка из Кине

Када сте се вратили из Кине?

Вратио сам се у марту, 1957.

Шта се после тога дешавало?

Најпре сам у октобру одбранио докторску тезу, а месец дана касније отишао сам у Словенију.

У суштини, ви сте после тога наставили путем који је био осмишљен и пре боравка у Кини?

Јесте.

Дакле, колико сте ви дуго боравили на специјализацији у Словенији код професора Боже Шкерља?

Скоро две године. Нисам ја био само код проф. Шкерља, био сам ја и код проф. Ника Жупанића, и код проф. Вилка Новака.

У којој институцији сте ви значи боравили?

Љубљански универзитет, Институт и катедра за антропологију и катедра за етнологију, имали су две одвојене катедре. Био сам и на једној и на другој. Био сам и код проф. Срећка Бродара, који је био палеонтолог њихов познати. Дакле, између Боже Шкерља, Вилка Новака и Срећка Бродара, ту сам се кретао и од њих сазнавао. Код Шкерља смо после радили и ону практичну антропологију, мерења и остало.

До када сте тамо били? Ако сте отишли 1957. крајем године, кад сте се вратили?

Вратио сам се званично после две школске године. Код Шкерља сам ја научио оно што је антропологија у целокупном њеном формату. Он је и један чланак написао о значају антропологије за етнологију. У том чланку, који је штампан у часопису *Етнолог*, органу Етнологског друштва Југославије, написао је шта етнологија треба да знају из антропологије приликом својих проучавања.

Како сте ви дошли на идеју да напишете књигу о обичајима у Кини? Рекли сте ми да сте првобитно написали један опсежан рукопис, али да он ипак није био објављен. Како је требало да се зове та прва књига?

Наслов је био *Живот и обичаји народа Кине*. Та књига је била релативно широко конципирана и говорила о НР Кини у светлу њене историје и савремене културе. То је тај рукопис који сам углавном писао на броду на повратку из Кине.

Шта се десило са тим рукописом?

Ја сам био договорио издавање књиге у издавачкој кући Култура, и требало је да текст иде у штампу. Прошао је рецензије и све остало са великим похвалама. Једном приликом, уредник који се бринуо о мојој књизи хтео је да чује моје лично мишљење о томе шта ће се дешавати са Кином у наредном периоду. Ја сам му рекао две ствари – прво, да док је Лију Шаоћи (Liu Shaoqi) на високом положају, а тада је био секретар Централног комитета Комунистичке партије Кине, ми нећемо имати

добре односе са Кином, и друго, да ће прве две државе које ће се међусобно сукобити бити Кина и СССР. Овај ме је погледао у неверици, и показао руком, у смислу јеси ли ти при себи. Ја сам затим отишао у Словенију на специјализацију, то је било крајем 1957. године. Када сам дошао у Београд у време семестралног одмора, мислио сам да је књига већ изашла из штампе. Када сам отишао код издавача, онај исти уредник ми је рекао да је добро да сам дошао, и тражио је од мене да напишем једно поглавље у коме ћу да нападнем Кину, а то зато што су непосредно пре тога Југославија и Кина прекинуле дипломатске односе. Лију Шаоћи, чији политички утицај је све више јачао, није имао добро мишљење о нашој партији, видео нас је као ревизионисте. Ја сам сада њему показао руком оно као јеси ли ти при себи, и рекао сам му да ја нисам новинар, већ да сам написао научну студију. Е каже, "Ми не можемо кад они нас овако нападају, сад да штапамо књигу која афирмативно говори о Кини." И од тада никад више нисам пробавао да је објавим.

Кад је дошло до побољшања односа између Кине и Југославије, почетком 1970-их, дошли су студенти код мене са молбом да одржим неколико предавања о Кини. Ја сам пристао да одржим циклус предавања, али да то буде у Дому омладине, у организацији студената. Имао сам седам-осам предавања, сваке недеље једно. С обзиром на то да је то било време кад је било врло лако склизнути на идеолошком плану, да вас неко прогласи за овога или онога, за свако то предавање сам написао текст и држао сам га испред себе, нисам читао, али то је био писани документ, да не буде сад си реко ово или ниси реко оно. Ево, имам написано шта сам реко, и то је чак руком било писано, није било ни прекуцано. И написао сам тих седам-осам поглавља о Кини, мало о историји, мало о култури и обичајима. И онда је неком пало на памет, што ми то не би објавили. Нисам о томе размишљао, право да вам кажем, али позову ме са Универзитета, да ја то направим као неки приручник. Ја то прекуцам и још додам једно закључно и једно уводно поглавље, и то је било за три месеца штампано, у издању Универзитета, под насловом *Живот и обичаји народа Кине* (1973). Професор је тада био Милорад Унковић, и он је добрим делом то подстакао.

Како се тај текст у књизи која је изашла разликовао од текста за књигу која није изашла?

Ова објављена верзија била је сажетија. Прва је имала преко пет стотина страна куцаних.

На којим изворима је био заснован тај први рукопис? Да ли се примарно заснивао на вашим искуствима из Кине или на литератури?

И једно и друго, и из онога што сам сазнао и видео, и што сам нашао у литератури.

Коју сте ви литературу тада користили?

Било је и кинеске, било је и руске, било је и европске, колико сам могао да дођем до тога у то време. Желео сам да буде једна студија. Имала је историјски део. Писао сам о тој култури која је пет-шест хиљада година егзистирала и како се она развијала. Та студија имала је делове који су се односили на историју, етногенезу, друштвени и породични живот Кинеза и националних мањина, развој религије, писмености, науке и просвете, књижевност и на материјалну културу.

Када сте се вратили из Кине у Београд, како се по вама гледало на тај ваш специфичан научни профил – да сте били у Кини, да сте тамо нешто проучавали.

У етнолошком окружењу није то било посебно запажено.

Добро, а да ли сте могли и даље да користите кинески језик?

Па ја сам могао, мене су звали са Филолошког факултета у Београду да оснујем катедру за кинески језик. Ја сам реко, не, ја сам етнолог.

А после је тек дошао Дејан Разић да предаје?

Да, знатно касније. Он је прво предавао на Коларчевом народном универзитету, и ја сам ту са њим сарађивао.

Да, ја се тога сећам, јер сте мени били у испитној комисији за кинески језик, а то је било негде 1977. или 1978. године, тада сам била гимназијалка.

Он је одлично знао кинески језик, школовао се у Аустралији, добро је радио и био је јако добар човек. Штета што је тако рано умро.

Пре него што сте отишли у Кину, да ли је на Филозофском факултету у Београду на некој другој катедри постојала антропологија?

Антропологију сам ја увео на Филозофски факултет по повратку из Словеније.

Одмах или касније?

Одмах. Предмет се звао Антропологија. Предавао сам прво биофизичку антропологију студентима етнологије и археологије; био је то обавезан предмет за све. Етничку антропологију предавао сам нашим, историчарима и историчарима уметности. После је формирана Катедра за интердисциплинарне студије антропологије. Формирали смо је почетком 1970-их ја, Драгослав Срејовић, Зага Голубовић и Бошко Поповић. Имали смо ми по шездесетак студената са разних факултета. Изборили смо се да то постане посебан постдипломски програм, везан за Филозофски факултет.

Хвала вам на овом занимљивом разговору. Сигурна сам да ће ова ваша прича о усавршавању у Кини бити веома занимљива многим наставницима, истраживачима и студентима етнологије и антропологије, али и других друштвених наука.

*A talk with MASA academician Petar Vlahović on
his expert stay in PR China*

The talk was conducted by Prof. Vesna Vučinić Nešković

Academician Petar Vlahović, a retired professor at the University of Belgrade, Faculty of Philosophy is the first, and up to now, only Serbian ethnologist/anthropologist who underwent professional development in the People's Republic of China. In the period between November 1955 and December 1956 he stayed at the University of Beijing. This interview is dedicated to his stay in China as well as to the ways in which this experience was meaningful to his further development as a teacher and researcher in ethnology and anthropology at the University of Belgrade. The text is based on three interviews with academician Vlahović conducted in November and December 2012 and March 2014.

*Entretien avec AMSA l'academicien Petar Vlahović sur
son Sejour d'etudes en RP de Chine*

Entretien mené par le professeur Vesna Vučinić Nešković

L'académicien Petar Vlahović, professeur retraité de la Faculté de philosophie de l'Université de Belgrade, est le premier et pour le moment le seul ethnologue/anthropologue serbe qui ait pu bénéficier d'un séjour d'études dans la République populaire de Chine. Il est demeuré à l'Université de Pékin entre novembre 1955 et décembre 1956. Cet entretien est consacré à son séjour en Chine, ainsi qu'à l'importance de cette expérience pour son développement ultérieur en tant qu'enseignant et chercheur à l'Université de Belgrade dans le domaine d'ethnologie et d'anthropologie. Le texte est le résultat des trois entretiens menés avec l'académicien Vlahović, qui ont eu lieu au cours de novembre et décembre 2013 et en mars 2014.

Priljeno / Received: 5.08.2014.